

VAY PÉTER, EGY MISSIONÁRIUS-MŰGYŰJTŐ A 20. SZÁZAD ELEJÉN

I. Az eddigi kutatások áttekintése

Dolgozatom témája Vay Péter munkássága és gyűjteményeinek története. Vay Péter már korábban ismert és elismert gyűjtő és kutató volt. Fő feladatának az egyházi missziós tevékenység mellett az ismeretlen Ázsia, a Keleti világ történelmének és művészetének népszerűsítését tekintette. Az ő nevéhez köthetjük az első magyar nyelvű Japánról és Koreáról szóló művészeti, művészettörténeti könyvet (*Kelet ízlése és műízlése* 1908.) „*Alig akad olyan író, akinek a művét már az első másfél év alatt németül, angolul és franciául is kiadták volna...*” – írja róla egyik méltatója, Faludi Péter (Faludi 2000: 66.). A sok adat ellenére alig tudunk valamit Vay életéről, többnyire csak megemlítik a különféle lexikonok, például a korabeli írói lexikon, Szinnyei József Magyar írók élete és munkái is csupán rövid cikkelyt közöl róla. Ráadásul a lexikonokban forgó adatok gyakran ütköznek egymással, nem egyeznek például születése időpontjában. Szinnyein túl Vay Péter-szócikket a *Magyar múzeumi arcképcsarnok* és Balázs Dénes *Magyar utazók lexikonja* tartalmaz.

Nagyobb tanulmány összesen kettő olvasható róla. Az egyik 2000-ben jelent meg a *Valóság* című folyóiratban a Korea-kutató Faludi Péter tollából, amelynek címe: *Egy elfeledett Kelet-kutató a század eleji Koreáról*. A cikkben érthető módon a hangsúly Vay Péter keleti munkásságára került. Hasonlóképpen Vay keleti műgyűjteményét tárgyalja Gáspár Annamária is új, 2010-es írásában. *A Gróf Vay Péter – egy elfeledett Ázsia-kutató és misszionárius munkássága* című tanulmány egy olyan kötetben kapott helyet, amelynek egészét Vay Péternek és a japán fametszetgyűjteményének szentelték. A kötet címe: *Ukijo-e, Az elillanó világ képei; válogatás gróf Vay Péter japán fametszet gyűjtéséből*, mely egyben az idén Vay Péter tárgyaiból a Ráth György Múzeumban megrendezett kiállítás címe is. Gyűjteményével még egy résztanulmány foglalkozott, amelyben a szerző, Buzinkay Péter a legjelentősebb főpapi műgyűjtők közé sorolta Vay Pétert (*Főpapi műgyűjtőink a modern kor hajnalán, 1895–1924*).

A szakirodalmon felül eredeti forrásokat is felhasználtam, Vay Péter kiadott műveit, cikkeit, tanulmányait, előadásait, valamint levéltári dokumentumokat. Az Országos Széchényi Könyvtárban Vay Péter kortársakhoz címzett leveleit olvastam, míg az Iparművészeti Múzeumban az ott 1912–1937 között Vayjal kapcsolatban keletkezett iratokat, végül a Magyar Országos Levéltárban a naplóját vizsgáltam meg. Ezekon kívül a kortársak (pl. Justh Zsigmond, Benczúr Gyula) levelezésében vagy naplókban fellelhető

információkat kutattam fel, és áttekintettem olyan korabeli művészeti és más folyóiratokat, mint *A Műgyűjtő*, a *Magyar Iparművészet*, a *Budapesti Szemle* és a *Vasárnapi Újság*, valamint a külföldi periodikák közül a *New York Timest* és a *Southland Timest*.

A téma kutatása során sok kérdés merült fel bennem, s bár némelyikre kaptam választ a források feldolgozása közben, mégis maradt nem kevés megválaszolatlan köztük. Dolgozatom így csupán első lépés az elmélyültebb kutatások felé.

Köszönetnyilvánítás

Itt szeretném megköszönni Lichner Magdolnának, az Iparművészeti Múzeum Adattára munkatársának a segítségét.

II. Vay Péter élete

Vay Péter születésének idejéről a források ellentmondanak egymásnak. *A Magyar múzeumi arcképcsarnok* 1864. szeptember 26-át jelöli meg születési dátumként. *A Magyar Utazók Lexikona* és Szinnyi József: *Magyar írok élete és munkái* szintén ezt a időpontot jelöli meg. Azonban „*Csernoch János hercegprímás Vay Péter címzetes püspöki kinevezéséről IV. Károlyhoz írt 1917. április 21-ei felterjesztésében 1863. szeptember 26-át*” határozza meg. Sőt, Mosonyi Dénes pécsi nagyprépost Vay halálát követően 1948 áprilisában azt írta, hogy „*kilencvenkét éves korában csendesen elhunyt*” (azaz 1856-ban született volna).” (FALUDI 2000: 66-67.) A pontos nap tekintetében segítségünkre lehet Vay Péter egy naplóbejegyzése: 1907. szeptember 18-án jegyzetként írja ezt: „*Birthday*”¹. Vay László és Beniczky Sarolta második gyermekeként ismert nemesi család sarja, ám a nagy múltú család Vay Péter születésekor már dzsentrí sorsot élt. Édesapja József főherceg udvarmestere, más forrás szerint koronaőre. Testvére, Vay Sarolta szintén kora kiemelkedő jelensége volt, akit a kor és az irodalom inkább Vay Sándor néven ismer, s aki nyíltan vállalta saját neméhez való vonzódását. (BORGOS 2007: 184-195.)

Vay Péter 1880-ban Erzsébet királyné szolgálatába került, így tanulmányait külföldön végezte. Rómában teológiai tanulmányokat folytatott (1891-től), majd 1898-ban pappá szentelték. Felmerülhet a kérdés, hogy honnan származhatott a papi pálya iránti elhivatottság benne. Egyrészt a korban a dzsentrí családok egyik lehetősége a presztízis megőrzésére az egyházi pálya. Másrészt a nagy múltú nemesi Vay-család hű katolikusként az egyház bázisát jelentette, az édesapja ráadásul a Habsburgok szolgálatában állt. Ezen felül édesanyja is hírhedt katolikus család leánya. Így érthető, hogy „*fiatal korától kezdve minden évben néhány hetet nemes, régi hagyományokat ápoló katolikus kolostorokban töltött. E látogatások nyomán érlelődött meg benne a döntés, hogy a római Gregoriana Pápai Egyetemen folytassa tanulmányait*” (GÁSPÁR 2010: 85–86.) a későbbiekben.

---

¹ Vay Péter; MOL, P 2256, Nr. 128, 1907-es napló, szeptember 18.

Bizton állíthatjuk továbbá, hogy Vay otthonosan mozgott különböző nemesi társaságokban, tagja volt például Justh Zsigmond baráti körének. Ezt igazolják Vay neki írt személyes hangvételű levelei. Rendszeres látogatója volt Justh Zsigmond vidéki értelmiségi „fészke” Szenttornán, többek között 1893-ban.² (Justh 1977: 667.) Hogy Rómában a pápa hamar felfigyelt tehetségére és diplo-máciai készségeire, éppen Justh Zsigmond 1894-es levelei közt találunk utalást: „Vay Pétert még nem láttam, mert címét nem tudom, de írtam neki oda, ahová naponta eljár, valami klastromba. Csak annyit hallok róla, hogy már püspöki székben áll. Annál jobb. Legyen belőle Magyarország hercegprímása én kívánom neki...” (JUSTH 1977: 696.) Úgy tűnik, hogy a Justh által kívánt egyházi karrier megindult, mert Vay 1897-ben Angliába utazott nem kisebb feladattal és szereppel, mint hogy pápai követként részt vegyen Viktória királynő megkoronázásának 60 évfordulóján. 1898-ban egy útiállomásról ismét Justhnál találunk utalást, amikor a társaságuk Alexandriában időzött: „beteg voltam... Itt: Vay, Waldeck... és Teleki Samu.” (JUSTH 1977: 523.)

Vay Péter tehát pappá szentelése után is nyughatatlanul járta a világot elsősorban missziós-térítési célokkal. Sajnos kevés adat van arról, hogy mikor, hol fordult meg. Úticéljait és tartózkodási helyét jobbra az általa és neki írt levelekből deríthetjük ki, illetve megmaradt naplótöredékeiből.³ Első útja keletre, amely „megfertőzte” – hiszen ettől kezdve mindig visszatért – 1902-ben volt.⁴ (Faludi 2000: 66.) 1903 és 1905 elején Amerikába utazott az „ottani földiek hitgyakorlatára”.⁵ Vay ekkor megismerte Amerika mindkét arcát. Vendége volt az amerikai felső tízezernek, és missziói révén eljutott a nyomornegyedekbe is, a munkások közé. „1903 és 1914 között a Vatikán megbízásából bejárta a világot, többször és hosszabb időt töltött Kínában, Koreában, Japánban, Indokínában és Ázsia számos más országában csakúgy, mint a Közel- és a Közép-Keleten, az Egyesült Államokban, valamint Közép-Amerikában.” (FALUDI 2000: 66.) Az utazásai során folyamatosan vásárolt és elkezdte megformálni gyűjteményét.

Ezzel összefüggésben jelentős tudományos és művészetpártoló tevékenységet is folytatott. 1890-ben a kor kiemelkedő egyéniségével megalapította a Műbarátok körét, melynek központját Wohl Janka szalonjában rendezték be, s amely alapító tagjai közé Feszty Árpád, Radisics Jenő, Justh Zsigmond és Hubay Jenő tartozott. A kör alelnökségét 1906-tól egészen 1914-ig Vay töltötte be.⁶ (DALMADY 1915: 3-4.)

Mindeközben tudományos tanulmányokban dolgozta fel külföldön szerzett tudását és tapasztalatait, és előadásokkal hívta fel a figyelmet a keletre, több könyve is megjelent.⁷

² „Azóta itt vannak, s velük Vay Péter, Wohl Janka”

³ Teljes Vay biográfia a DVD mellékleten

⁴ Benczúr Gyulának címzett levél ebből az évből Szöulból: „A keresztény lélek megnyilvánulása talán Koreában a legépületesebb.” OSZK Kézirtár, 1925/64. Valószínűleg korábban már járt más keleti országokban ez előtt, így lehetett összehasonlítási alapja Koreával kapcsolatosan.

⁵ OSZK Kézirtár, 1911/10, Vay Péter levele Gyulai Pálhoz, 1903. január 17.

⁶ A Műbarátok Köre kezdeteire így emlékezett vissza Dalmady Sándor: „én Justh Zsigmond vagyok... te a mienk vagy és velünk fogsz dolgozni szép tervünk.....a Műbarátok Körének ....nél. Jer, ülj kocsiba velem, megyünk mindjárt Pejacsérich Katinka grófnőhöz...Wohl Jankához, kinek fogadónapján ma úgy is ott lesznek mind a barátaink. Ott lesz Hubay Jenő, Feszty Árpád, Radisics Jenő, s Vay Péter is”

⁷ Lásd: Vay Péter műveit és előadásait bővebben a DVD mellékletben.

Vay életében a gyűjtés szempontjából talán a legtermékenyebb év az 1908-as, amikor az ázsiai körútján beszerzett anyagából kiállítást rendezett a Szépművészeti Múzeum. Ezt 1910-ben a sikerre való tekintettel megismételték.

1910 után viszont egyre kevesebb információt találhatunk róla. Jelentős és legnagyobb vállalkozása 1913-ban egy sokoldalú ázsiai utazás volt, amelynek állomásai: India, Ceylon, Malakka, Szumátra, Jáva, Sziám, Kambodzsa, Annam, Tonkin, Kína, Japán, Korea, Mandzsúria, Mongólia, Szibéria, Turkesztán, Perzsia, Kaukázus és Krím. (Balázs: 1993: 407.) Levéltárban lévő naplók alapján elmondható (ezeket a kutatók eddig mellőzték részletes vizsgálatukban), hogy Vay Péter folyamatosan mozgásban volt az I. világháború alatt is, rengeteget utazott. Az I. világháborúban résztvevő valamennyi állam vezetőjével folytatott tárgyalásokat illetve részt vett ezeken diplomataként. A naplók alapján elmondható, hogy rendszeres tartózkodási helyei Németország és az Osztrák-Magyar Monarchia nagy városai voltak (München, Bécs, Berlin, Meissen, Baden-Baden).

Magyarországon egy hónapnál több időt nemigen töltött. De ekkor sem maradt a családi birtokon, folyton utazott az országon belül is, főként Gyón, Pest, Vác és a császári központ, Bécs között. A háborús évek alatt is aktívan dolgozott. A meglátogatott országokban a diplomáciai tárgyalásokon túl rendszeresen felkereste a múzeumokat (például Cambridge-ben, Bostonban, Konstantinápoly-ban). Az 1916-os évben újra hosszabb kelet-ázsiai körutat tett Damaszkuszt, Jeruzsálemet, Bagda-dot és Egyiptomot is meglátogatva. Vay fennmaradt naplóiban a háborús évek leírása a legterjedelmesebb, mivel a 8 füzet közül 5 ezekhez az évekhez kötődik.

1924-ben Vay Péter eddig megmagyarázatlan okokból visszavonult a világi élettől, színhelyül Assisi egyik kolostorát választotta. Nem sokkal előtte megtette az előkészületeket, gyűjteményének és értékeinek jórészt elárvereztetette, más részüket az Iparművészeti Múzeumban letétbe helyezte, erről a későbbiekben részletesen szólni fogok. Valószínűleg a teljes elvonulás utolsó lépéseként 1929-ben lemondott a vaskaszentmártoni javadalmi apátság posztjáról s így bevételéről is.

Vay Péter, a 20. század egyik méltatlanul mellőzött keletkutatója és utazója 1948-ban halt meg hazájától távol, Assisiben. Gyűjteményeivel az Iparművészeti Múzeumot és a Ráth György Múzeumot gazdagította. Tudományos művei és útleírásai betekintést nyújtanak olyan országok világába, kultúrájába, amelyeket addig misztikum övezett (Korea, Tibet, Japán). Diplomataként *„találkozott és tárgyalt II. Miklós cárral, a kínai, a koreai és a japán császárral, kora vezető államférfiaival, s többször is fogadta őt hosszabb beszélgetésre Theodor Rooseveltnél. De mint misszionárius ott volt a ... kívándorlók és a ... kulik között is. Közreműködött új egyházközségek, kolostorok és gyermekotthonok létesítésében... Koreában. Munkáját... segítette ... nyelvismerete és széles körű műveltsége. Alapos felkészültséggel, ritka éleslátással igyekezett megismerni és megismertetni a meglátogatott országokat...Útjegyzetei és beszámolóai a világ vezető napilapjaiban és folyóirataiban jelentek meg...S mindeközben jutott ideje arra,hogy elmélyedjen a Távol-Kelet kultúrájában és művészetében.”* (FALUDI 2000: 66.)

Utazásaihoz méltán illik a következő megállapítás tőle: „Visszatekintve ennyi megjárt földre és behajózott tengerre, szinte hihetetlennek tűnik, hogy mindezt aránylag ilyen rövid idő alatt tehetjük meg...A távolság és az idő fogalma mindinkább átalakulnak...És megszűnnek mindinkább a gátak és határok.” (VAY 1918: 445.)

III. Vay Péter gyűjtőtevékenysége

1. Állami megbízatás: Japán kincsei

Vay Péter ma elsősorban mint keleti tárgyak műgyűjtője ismert, noha nemesi família sarjaként bizonyára rendelkezett családi gyűjteménnyel is.⁸

Nézzük előbb a keleti gyűjtést! A gyűjtés szempontjából a második japán útja a legjelentősebb. Ekkor azonban nem a saját gyűjteményét gyarapította: 1907-ben „vásárolta meg a magyar államnak azt a több ezer darabos japán tárgyu művészeti gyűjteményt, amely az Országos Szépművészeti Múzeum keleti gyűjteményének alapját vetette meg.” (GÁSPÁR 2010: 92.) Úgy vélte, hogy a japán gondolkodáshoz a legjobb út a tárgyak megértésén és megérezésén keresztül vezet, legyen szó a művészet bármely szegmenséről. 1907-ben tehát megbízatást kapott egy retrospektív és átfogó japán anyag összeállítására, mellyel a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium ruházta fel. Vay Péter második japán útja során 20.000 korona értékben, több mint 2600 műtárgyat vásárolt.

Az így összegyűjtött anyagot a Szépművészeti Múzeum 1908-ban mutatta be a nagyközönségnek. A Felvinczki Takács Zoltán rendezte kiállításon festményeket és fametszeteket, szobrokat, kardmarkolatvédőket (tsubákat), tustartókat, markolatvereteket és gombot, késtokot, harangokat, tolózárat, víztartót, netsukéket⁹ és függőket, inrókat¹⁰, dobozokat és fésűket láthatott a közönség. (FAJCSÁK 2008: 26.) Kammerer Ernő, aki ekkor a Szépművészeti Múzeum igazgatója így emlékezik meg a kiállításról a katalógusának bevezetőjében:

„Azt kereste..., ami a művész és közönsége világnézetét, ízlését legjellemzőbben... juttatja kifejezés-re. És ezen... törekvésben különbözik anyagunk sok más gyűjteménytől, ez adja meg neki értékét és a hivatottságot arra... amely... a mi viszonyaink között várakozik... Vay Péter nemcsak az egész gyűjteményét bocsátotta rendelkezésünkre, hanem nagyérdekű művészettörténeti művét is a japán művészet fejlődéséről...”¹¹ (Gr. VAY Péter-féle Japán-gyűjtemény 1908: 3–4.)

⁸ A keleti műgyűjtés történetéről bővebben a DVD mellékleten.

⁹ Fából vagy elefántcsontból faragott függő, ellensúly. „A netsuke rendeltetése az volt, hogy a rajta átvezetett zsinórral az öv alatt áthúzva, mintegy ellensúlyt képezve rögzítse a sagemono (sageru = viselni, felfüggeszteni, mono = dolog) gyűjtőnévvel megjelölt tárgyakat” <http://www.terebess.hu/keletkultinfo/lexikon/netsuke.html>

¹⁰ Öv mögé csúsztatható lapos, több rekeszes orvosságos doboz

¹¹ „tekintettel lévén a gyűjteményben lévő és kiállított anyagra – ezen katalógus első részét képezi. A második rész, mely most közszemlére bocsátott tárgyak leírását adja, dr. Takács Zoltán úr munkája.” (dr. Kammerer Ernő bevezetője)

Az 1908-as kiállítás a korban pozitív visszhangot kapott itthon és Európában. A nagy sikerre való tekintettel a Szépművészeti Múzeumban 1910-ben ismét kiállították a 2600 tételt számláló gyűjtemény egy újabb részét, a japán fametszeteket, melyek ma a Ráth György múzeumban találhatók.

1921-ben a Magyar Iparművészet hasábjain a következő rövid cikk jelent meg: „*Kinai, Japáni, Keletindiai és egyéb exotikus, mintegy 600 műtárgyból álló gyűjtemény látható most az iparművészeti múzeumban.... Az érdekes és értékes műtárgyakat egy nyugalomba vonult diplomatánk gyűjtötte, ki sok évet töltött Ázsiában. Az egész gyűjteményt tulajdonosa most el akarja adni s ezért... kapott engedelmet kollekciójának kiállítására.*” (Magyar Iparművészet, 1921, 74.) Lehetséges, hogy a Vay Péter féle magángyűjteményről lenne szó? Hiszen olyan emberről kell, hogy szó legyen, aki elég befolyásos illetve kellően jó ismeretsége van az Iparművészeti Múzeumban ahhoz, hogy itt állítsa ki saját gyűjteményét. Valószínű, hogy a tulajdonos (talán Vay) szerette volna, ha gyűjteménye egészben marad, vagy akár az állam vásárolja meg. Tehát ha Vay gyűjteménye, fontos kiemelni, hogy nem csupán állami megbízásból gyűjtött keleti tárgyakat, hanem saját kedvtelésből is.

2. Vay Péter magángyűjteménye: Nyugat kincsei

A keleti gyűjteményen túl saját, más jellegű műtárgyakkal is rendelkezett. Két kiállítást is meg lehet említeni, ahol tárgyai szerepeltek: először 1891-ben a Műbarátok Köre által rendezett legyező-kiállításon a Műcsarnokban, majd csaknem fél évszázad múltán, 1938-ban pár 19. századi tárgyát (szemüvegeket és legyezőket) az Iparművészeti Múzeum viselettörténeti kiállításán. (BUZINKAY 2000: 55.)

Művelt családjában a művészet már gyermekkorától fogva körülvette. Később pedig a művészi elittel ápolt jó kapcsolatai is hatással lehettek gyűjtési szemléletére. Feltehetőleg lelkes támogatója volt a magyar iparművészetnek is¹², és a művészetnek. (Vay Péter és a művészet kapcsolatáról bővebben a DVD mellékleten olvasható.)

Hogy miket gyűjtött, arról a ma az Iparművészeti Múzeumban található tárgyak tanúskodnak. Már 1913-ban letétbe helyezett bizonyos darabokat: a letéti dokumentum kilenc könyvet és három ékszertartó/ötvöstárgytartó dobozkat említ meg. A főként 18. századi könyvek tartalmukat tekintve nem függenek össze (*Introduzione alla vita divota S. Francesco/ S. Francesco életének bemutatása; Breve notizia dell' SS Vergine/ Rövid jegyzetek a Szent Szűzről; Apullius /munkái/; Ovidii opera/ Ovidius művei*), tehát valószínűleg jellegzetes művészi kötésük miatt vásárolta meg őket Vay Péter. A köteteket barna bőrbe kötötték, aranyozott díszítéssel. A táblák külső kerete zöld, bőrből készült és stilizált növényekkel díszített. Az előlapok sarkaiban csigás díszítmények és apró csillagokkal, középen csigavonalú díszekkel körülvett mandula alakú vörös bőr beillesztés, sugaras díszekkel tarkítva. A táblák élei is díszítettek. A könyvgerincek hat

¹² Még 1905-ben azt indítványozta, hogy a Műbarátok Körének tagjai gyűjtsenek olyan tárgyakat, „mely népművészetünkől eredt s amely fejleszthető, művészetiileg tökéletesíthető volna.” Műbarátok köre 173. o.

mezőre oszlanak, amelyeknek sarkai díszítettek, mint előzőké vörös, kék, sárga márványozott volt.¹³

A 19. századi ékszerdobozkákat érdekes módon üresen regisztrálták. Vajon miért? Talán családi ékszerek tárolására szolgáltak, amelyektől nem akart megválni a család, de a dobozok figyelemre méltó iparművészeti értékük miatt mégis bekerültek a múzeumba? Meg kell jegyeznem, hogy egy 1937-es levelében az Iparművészeti Múzeum igazgatójához említ ékszereket, amiket a múzeumnak szánt, bár ezekről nem találtam további utalásokat illetve leltárba vételezést.

A következő említésre méltó irat 1914-ből származik: egy jegyzőkönyvbe vétel az Iparművészeti Múzeum Adattárában, amelyet Vay Péter ügyvédje, Pekár Imre írt a múzeum igazgatójának, Vay Péter csomagjainak, letétjeinek ügyével kapcsolatban. A levélhez eredetileg tartozott egy jegyzék is, mely nem maradt meg illetve nem találták az Adattárban.

1923–1924 folyamán is számos letétet hagyott a múzeumban (Iparművészeti Múzeum Adattára, 1923-as Mutatókönyv). A letéti lista 24 tételt számlál, melyek közül véletlenszerűen kiemelnék néhányat: 6., Római cserépszobrocska: ló; 12., kis kerek ezüsttálca, áttört peremmel, XIX. sz. k.; 17., Porcelánszobrocska: zongorázó hölgy, Cseh, XIX. sz. k.¹⁴ A listán ehhez hasonló tárgyak szerepelnek tehát: római kerámiák és számos ezüstnemű. Többségük hétköznapi használati tárgy, mely a család vagyonát képezte valószínűleg, hiszen az ezüst nemük és a porcelánok a XIX. század közepén készültek.

1937-ből szintén megmaradt néhány irat Vay gyűjteményéről, többek között ruhákról, ékszerekről, láncokról, legyezőkről és más kisebb profán tárgyokról, sőt egy egész szoba berendezésről is.¹⁵ Erre utalást nem találtam egyetlen szakirodalomban sem, ugyanis ismételtén abba az akadályba ütköztem a tárgyak vizsgálatánál, hogy a leltárba vételi lista nyomtalanul eltűnt az Adattárból. Így nem kaptam pontosabb információkat a tárgyokról és azok sorsáról, csupán egy 1937-es Vay-levelben található felsorolás nyújt némi képet róluk: „Miként utolsó levelemben is említettem kérelmem az I(par)M(űvészeti) M(úzeum)ban lévő ékszereimet három üvegszekrényben deponálni...a profán tárgyakat, melyeket visszatartottam 1936-ig... még a letétben lévő kereszttekkel, láncokkal, etc. Évek multán, a legszerényebb ipartárgy értéke is növekszik...A velem lévő keresztteket, gyűrűket, láncokat szintén az IMM-nek szántam...”¹⁶ Valószínűnek tartom, hogy ezek között a tárgyak között ott található az a legyező is, amely a 2002-es Bájós semmiségek című legyező kiállításon volt látható.

¹³ Iparművészeti Múzeum Adattára, 51.79.1 Vay Péter letétje, 436/1913

¹⁴ Iparművészeti Múzeum Adattára, Vay Péter letétje, 23/1925

¹⁵ „Kedves Barátom! A kocsik meg érkezett. Elküldök egy helyett két szoba berendezést. Ha modomban van szeretem megduplázni ígéreteimet. Csak arra kérlek hogy a lepecsételt csomagokat és ládákat érkezésemig ne bolygassák. Holnap délután ha lehet. Isten veled VP”. A levél pecsétje értelmében még 1912-ben küldte az Iparművészeti Múzeumnak a szobaberendezéseket.

¹⁶ Vay Péter levele az Iparművészeti Múzeum igazgatójának, 1937.11.01. Iparművészeti Múzeum Adattára, jelzet nélkül

Az Iparművészeti Múzeum Vay-tárgyain kívül nyomtatásban is megjelent árverési katalógusok bizonyítják, hogy Vay Péter nagy és komoly gyűjteménnyel rendelkezett, amelyeket 1918-ban és 1922-ben ismeretlen okokból – de feltehetőleg már a visszavonulás szándékával – eladott. (ERNST-MÚZEUM Aukciói 1918, 1922.) Vay Pétertől képeket, akvarelleket, miniatűröket, porcelánokat, fajanszokat, bronzokat, elefántcsont-faragványokat, üvegeket, ezüst-, arany- és zománc-szelencéket, csipkéket, gobelineket, szőnyeget, szöveteket, fafaragványokat és műbútorokat kínáltak fel megvásárlásra. Azonban egyik árverési katalógus sem nyújt segítséget abban, hogy pontosan mely tárgyak tartoztak Vayhoz, ugyanis az egyes tételekben egyáltalán nem jelölik a provenienciát.

Számomra ezek a dátumok tovább erősítették a tudatos felszámolás tervét Vay részéről. Míg azonban szinte a teljes Vay-magánvagyon szétmorzsolódott (a pár Iparművészeti Múzeumban található tárgytól eltekintve), az a keleti tárgyú gyűjtemény egyben maradt, amit az állam kérésére és megrendelésére alakított ki tizenöt évvel korábban.

Arról, hogy Vay Péter milyen tárgyakat gyűjtött, olykor-olykor naplófeljegyzései is árulkodnak. Valószínűleg gyűjtésre érdemesnek tartotta a különböző kovácsolt réz és ezüst-, valamint az üveg és fajansz tárgyakat is, hiszen konstantinápolyi császári múzeumok látogatásakor ezek ragadják meg figyelmét: kioszk, benne kovácsolt réz és ezüsttárgyak, „*de legjobban szeretem a szép üveg és elsősorban fajance tárgyait*”.¹⁷ (Az ezüsttárgyak iránt mutatott érdeklődésére bizonyíték az említett árverési katalógus is és a letéti tárgyak többsége.)

Vay magángyűjteményének egy része még az 1920-as évek eleji felszámolást követően is egyben maradt. 1929-ben A műgyűjtő egy rövid hírben megemlítette, hogy Vay Péter jelentős óragyűjteményt adományozott a Pitti Palotában lévő ezüstgyűjteménybe, Firenzébe. Az ötven darab óra készítési ideje szerint „*a direktóriótól a második császárság idejéig terjed*” (A műgyűjtő; 3., 3., 89. 1929). Könyvekre is kiterjedt az érdeklődése: naplójában egy hungarika gyűjteményt rendkívül figyelemre méltónak talált Lengyelországban, és értékét tekintve megbecsülhetetlennek jellemzett.¹⁸

IV. Vay Péter műveinek fogadtatása itthon és külföldön

Vay Péter Kelet-kutatóként jól ismert volt Magyarországon kívül is. Mint említettem, Amerikában nemrég újra kiadták kötetét, neve külföldi cikkekben is szerepel.¹⁹ A korabeli New York Times több cikket is közölt Vay Péterről, amelyekben kiemelik Vay kutatói, világutazó, szociológiai és papi tevékenységét is. (New York Times 1906, 1911) Papi munkásságában főleg a bevándorlókért tett jótékonyági aspektust hangsúlyozták, hiszen a bevándorlás Amerikában igen jelentős probléma volt a 20. század elején. Vay Péter erről egy cikkében így emlékezik: „*A hajó fedélzetén lévő 2400 lélek bámészan*

¹⁷ MOL, P 2256, Nr. 128, 1916-os napló, Háborús évek II., április 22-i bejegyzés

¹⁸ MOL, P 2256, Nr. 128, 1917-es napló, Háborús évek V., szeptember 1-jei bejegyzés

¹⁹ PIERCE, Bessie Louise: As others see Chicago (2007); a *Korea Journal* cikke, amelyet Fendler Károly publikált 2000-ben. Ugyanez a tanulmány a *Valóságban* is megjelent ugyanekkor, de Faludi Péter neve alatt.

nézett... A jelentéktelen munkások eltévelyedett seregét senki sem várta a gőzbárkákon kívül, melyek készen álltak, hogy Ellis Izlandba vigyék őket, a hol ki kell állaniok a vizsgálatot”. (VASÁRNAPI ÚJSÁG, 1906)

Ugyanakkor 1906-ben egy elmarasztaló kritika jelent meg a *New York Times* hasábjain Vay *Empires and Emperors of Russia, China, Korea and Japan* című kötetéről (New York, 1906.): „Az új könyvben alig tud meglepőt és jelentőset nyújtani. Másik oldalról, sokat ad, ami érdekes, noha néha rendkívül unalmas és a sietős modor, amiben összedobta a jegyzeteit fárasztó ismétlésekhez vezet. Néhányat a cikkelyek közül már publikáltak angol újságokban, néhányat franciában és néhányat német folyóiratokban. Többsége úgy tűnik, hogy útközben íródott, ... kivéve az utolsó ... A kínai elbeszélésből Koreába tér át, mely országról szólva az író fejezetek során át olyan érdekes, mint amilyen informatív... A következő állomás Japán, de az írónak nincs semmi új, amit mondhatna... Elmondhatjuk hogy a könyv értéke abban áll, hogy olyan képeket is közöl, amelyek a nagy háború előtt készültek egy olyan ember által, aki nem csupán egy másoló....Az összefoglaló fejezet, mely a háború óta íródott, sem különösképpen értékes.” (NEW YORK TIMES, 1906. szeptember 22.) (fordítás tőlem, G. K.)

A magyar kritika sem volt mindig egyöntetűen pozitív: 1908-ban jelent meg a keleti kiállításához írt könyve, a *Kelet művészete és műízlése*, amelyről a következőképpen nyilatkozott a Magyar Iparművészet című folyóirat: „Előrebocsátjuk, hogy a könyv címe és tartalma nem fődik egymást... bírálni itt sem röviden, sem hosszasan nem lehet. Sorainknak célja az, hogy ...a munkára folyóiratunk olvasóközönségét figyelmessé tegyünk ... . érdemes elolvasni erről szóló könyvét .... ismertető jellegű leírásaiban építészeti, festészeti és művészipari dolgokról, a virágkultusról, népünnepekről, az élet művészetéről stb. ír, az mind igen szép és vonzó olvasmány ... De a dolog természeténél fogva is ez a második, a történeti, bármilyen elevenség van is benne, mégis a történeti összefüggés, a folytonosság szemeltartásának fárasztó volta miatt és a tárgy természete miatt is nagy olvasóközönségünknek ... kissé fárasztó lesz. Hogy ennek nem szerző az oka, hanem maga a tárgy, az világos. Előadás tekintetében tehát csakis elismerés illeti szerzőt. De mindjárt itt egy kifogásunkat nem hallgathatjuk el; tudniillik azt, hogy kevés az illusztráció; ebben az ismertető könyvben több, — sok képet kívántunk volna. ...A könyv egyéb nyomdai kivitele tetszetős, jó a papírja is. Ezek dacára azonban a munka, ... magyar nyelven írt első terjedelmesebb s a tárgy teljesebb képét visszaadó munka...” (CSÍZIK 1908: 364–365.)

V. Összegzés

Vay Pétert, ezt a kiváló gyűjtőt, műértőt és misszionáriust csak napjainkban fedezik fel ismét a szakemberek, kutatók, elsősorban a Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeumban található 1908-as gyűjteménye okán. Azonban nem szabad elfelejtenünk, hogy Vay Péter valójában misszionárius pap volt, aki ennek a fáradtságos feladatnak szentelte egész életét. Folyamatosan járta a nagyvilágot, hogy lelki támaszt nyújtson a nyomorúságos sorsú embertársainak. Eközben értékes műtárgyakat gyűjtött hazája és

saját maga számára is, mindezzel hozzájárulva a 20. század elején formálódó magyar múzeumi gyűjteményekhez is. Eközben tudományos és népszerűsítő műveivel, előadásával a keleti művészetet igyekezett megismertetni és elfogadtatni minél szélesebb körökben Magyarországon, szerte Európában és az Egyesült Államokban. Befejezésképpen egy olyan idézettel zárom a dolgozatot, amelyet ő maga jegyzett fel naplójába 1907-ben, s hitvallásaként is értelmezhető: *The world is my country, and to do good is my religion.* („A világ az én országom és jót tenni az én vallásom”, fordítás tölem, G. K.).²⁰

Források

A források részletes leírása a DVD mellékleten megtalálható.

Iparművészeti Múzeum Adattára

Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár

Magyar Országos Levéltár: VAY PÉTER naplói; jelzet: P 2256 No. 128

A Magyar Országos Levéltárban Vay Péter 8 naplója található 1902-1917 közötti évekből. A naplókat 1977-ben adományozta egy ismeretlen a levéltárnak. *Általánosságban*: nem vezeti minden nap a naplókat. Feljegyzései benyomásokat, a napi programok leírását egyaránt tartalmazzák. Sokszor olvashatók kritikus megjegyzések, pl. Indiában az amerikaiak mindent tönkretesznek vagy máshol a svájciakról: „*Ilyen művelt Európa népe. A Kelet barbárjainak nincs mit irigyelni.*”

Felhasznált irodalom

FAJCSÁK Györgyi, RENNER Zsuzsanna (szerk. 2008): *A Buitenzorg-villa lakója: a világutazó, műgyűjtő Hopp Ferenc 1833-1919*, Budapest, Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum, 2008

A műgyűjtő, 3. évfolyam, 3. szám, (1929)

BALÁZS Dénes: *Magyar utazók lexikona*; Panoráma, Budapest, 1993 (Vay Péter-szócikk)

BENCZÚR (szerk.): *Bellák Gábor*; Corvina Kiadó, Budapest, 2001

BINCSIK Mónika: *Hopp Ferenc japán curio-gyűjteménye* in *A Buitenzorg villa lakója*

HOPP Ferenc, SZABÓ Kriszta (szerk.): *Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum szerk. Budapest, Tájak Korok Múzeumok Egyesülete, 2006*

BUZINKAY Péter: *Főpapi műgyűjtőink a modern kor hajnalán (1895-1924)* in *Magyar egyháztörténeti vázlatok*; Szeged, METEM, 2000, 53-56. o.

CSÁNYI Károly – TÉREY Gábor: *Gróf Vay Péter ezüstgyűjteménye, B... I ur hagyatéka, Enyedy Lukács és neje Zsotér Ilona hagyatéka, Ernst-Múzeum aukciói 1922. november 9-20.*; Budapest, Ernst-Múzeum, 1922.

---

²⁰ MOL P 2256, Nr. 128, 1907-es napló, február 9-i bejegyzés: Thomas Paine idézet

CSEH Éva – GÁSPÁR Annamária – Umemura YUKO: Ukijo-e, *Az elillanó világ képei; válogatás gróf Vay Péter japán fametszet gyűjtéséből*; Budapest, Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum, 2010

CSÍZIK Gyula: *Szakirodalom in Magyar Iparművészet* 11. évfolyam, 9. szám (1908)

DALMADY Sándor: *A Műbarátok Köre 25 éves története, 1890–1914.*, Budapest, 1915

Gr. VAY Péter-féle japán-gyűjtemény; Budapest, Hornyánszky Ny., 1908

FALUDI Péter: *Egy elfeledett Kelet-kutató a század eleji Koreáról* in *Valóság*, 43. évfolyam, 10. szám, 66-70 o. (2000)

Justh Zsigmond naplója és levelei; Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó, 1977

Magyar Életrajzi Lexikon; Budapest, Akadémiai Kiadó, 1967.

Magyar Iparművészet; 1897-1917

ÉLESZTŐS László (szerk.): *Magyar múzeumi arcképcsarnok*, Budapest, Tarsoly Kiadó, 2002.

MAROS Donka: *Bájos semmiségek*; Budapest, Balassi Kiadó, 2002

VAJAI VAY Péter gróf, valamint egyéb grófi és magángyűjteményekből származó műtárgyak : képek, aquarellek, miniatűrök, porcellán, fajansz, bronzok, elefántcsont-faragványok, üvegek, ezüst-, arany- és zománc-szelencék, csipkék, gobelinek, szőnyegek, szövetek, fafaragványok és műbútorok: kiállítás 1918. április 11-14.: aukció 1918 ápr. 15-től, a katalógust írták BRAUN E. W., CSÁNYI Károly, TÉREY Gábor; Budapest, Ernst-Múzeum, 1918

VAY Péter: Amerikai útinaplómból (1906) in *Vasárnapi Újság*, 53. (25.)

BORGOS Anna: Vay Sándor/Sarolta: *Egy konvencionális nemiszerepáthágó a múlt századfordulón* in *Holmi*, 2007: 184-195.;

http://epa.oszk.hu/01000/01050/00038/pdf/holmi_2007_02_185-194.pdf

<http://www.terebess.hu/keletkultinfo/lexikon/netsuke.html>

In Eastern Asia; Count Vay de Vaya's book on Russia, China, Japan and Korea in *New York Times*, 1906. szeptember 22.,

[http://query.nytimes.com/mem/archive-](http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=9502E4D91231E733A25751C2A96F9C946797D6CF)

[free/pdf?res=9502E4D91231E733A25751C2A96F9C946797D6CF](http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=9502E4D91231E733A25751C2A96F9C946797D6CF)

Kőrösi Csoma- Archivum edited by Gyula NÉMETH Volume I. 1921-1925 -forrása: <http://books.google.hu/books>

New York Times, 1906. augusztus 4.,

[http://query.nytimes.com/mem/archive-](http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=9401E4DD1F3EE733A25757C0A96E9C946797D6CF)

[free/pdf?res=9401E4DD1F3EE733A25757C0A96E9C946797D6CF](http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=9401E4DD1F3EE733A25757C0A96E9C946797D6CF)

New York Times, 1911. december 3.,
<http://query.nytimes.com/mem/archive-free/pdf?res=9C07EFD91539E632A25750C0A9649D946096D6CF>

RENNER Zsuzsanna: *Szakmai tanulmányterv a Hopp Ferenc Kelet-Ázsiai Művészeti Múzeum re-konstruktív programjának előkészítéséhez*; Budapest, 2005.,
<http://www.hoppmuzeum.hu/downloads/rekonstr.pdf>